

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСНОВИ РИТОРИКИ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ І НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У сучасному світі актуальною є проблема використання риторики у різних галузях суспільного життя як науки і навчальної дисципліни для задоволення різних важливих проблем. Сьогодні її зміст базується як на досягненнях класичної риторики, які виявляються у використанні категоріального апарату («етос», «логос», «топос», «інтенція», «диспозиція», «елокуція», «меморія», «риторичний ідеал» тощо), надбаннях вітчизняної Могилянської риторичної школи (закони риторики, добросочесності риторика), так і на концепціях, підходах і принципах сучасної ділової риторики (особливості спілкування в діловій сфері, етико-моральні принципи організації ефективного ділового спілкування, комунікативна рівновага).

Риторика як наука про красномовство і мистецтво переконання реалізується за допомогою публічних висловлювань одного, двох, трьох чи багатьох учасників. У наукових працях учених-лінгвістів (Г. М. Сагач, Л. І. Мацько, Е. Я. Палихатої, О. П. Орлової, В. Л. Скалкіна та ін.) висвітлено результати досліджень монологічного, діалогічного, трилогічного й полілогічного мовлення. Так, зокрема, на думку науковців, монологічне мовлення реалізується за допомогою *промови* – політичної, агітаційної, інформаційної, судової (прокурорської, адвокатської, самозахисної, громадського обвинувачувача, громадського захисника), офіційної (гомілетичної, епідейктичної, евхаристійної, вітальної, прощальної, похоронної та ін.); *дповіді* (політичної, звітної, ділової, наукової), *лекції*, яка за дидактичним завданням може бути вступною, тематичною, настановчою, оглядовою, заключною; *оглядів*.

Публічне діалогічне, як і трилогічне мовлення, має такі різновиди, як *бесіда*, *обговорення*, *сварка*, *інтерв'ю*. Публічне полілогічне мовлення реалізується через *дискусію*, *диспут*, *полеміку*, *дебати*.

Вважаємо за доцільне окреслити основні компоненти риторики. До них належать уміння продукувати текст; лінгвістичні особливості риторики, актуальні для продукування усного публічного висловлювання; використання паралінгвістичних засобів публічного мовлення.

Наголосимо насамперед на важливості для продукування публічного мовлення текстотворчих умінь. Ними є уміння створювати композицію публічного висловлювання (як практична реалізація концептуального й тактичного риторики законів); володіти тематичною інформацією з

виступу перед аудиторією (втілення мовленнєвого закону й закону моделювання аудиторії); уміння впорядковано доводити, аргументувати, переконувати аудиторію (відображення можливостей закону ефективного спілкування); уміння з оформлення думки за допомогою мовних засобів – синтаксичних мовних зворотів, образних висловів, включаючи тропи, орієнтовані на незвичність слововживання (мовленнєвий закон, що обґрунтований на основі такої важливої складової класичної риторики, як елокуція з підрозділом елоквенцією).

Під час продукування публічних висловлювань необхідно враховувати лінгвістичні особливості, актуальні для продукування усного публічного висловлювання. Маємо дотримуватись норм української літературної мови під час побудови усного тексту. Важливим є володіння багатством лексико-фразеологічного запасу української мови, клішованістю, штампами (крайні одиниці є суттєвими з огляду на офіційність обставин, за яких здійснюється публічний виступ). Для досягнення ефективності публічних висловлювань значущими є знання формул мовленнєвого етикету, котрі в кожного етносу свої, оскільки виникли із живої народної розмовної практики.

Аналіз фундаментальних основ риторики буде неповним, коли ми обійдемо увагою паралінгвістичні засоби публічного мовлення і публічного виступу. Ми маємо не лише знати, а й дотримуватися правил мовленнєвого етикету, послуговуватися мовними етикетними формулами. Логос завжди був найсуттєвішою ознакою промови, а тому необхідно використовувати засоби логіко-емоційної виразності: паузи (логічні, психологічні, синтаксичні та інші), акцентуацію слів чи словосполучень, мелодику мовлення, звертати увагу на темп говоріння, його гучність, тональність, а також жвавість мовлення. Доречними є поряд із лінгвістичними й паралінгвістичні (жести, міміка, поза, постава) та екстралінгвістичні (місце, гамір, шум, присутність інших осіб тощо) засоби.

Нами приділена увага виокремленню фундаментальних засад риторики як науки і навчальної дисципліни. Володіння ними є запорукою ефективності впливу оратора на аудиторію. За умови дотримання текстотворчих, лінгвістичних, паралінгвістичних вимог до публічного висловлювання, використання доречних мовних зворотів відбувається посилення емоційності й образності продукованого висловлювання, що, своєю чергою, детермінує успіх виступу.

Науковий керівник: Барановська Л.В.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та
психології професійної освіти.